

JANNEKE HOLWARDA

ZO ZIJN WIJ NIET

ROMAN

JANNEKE HOLWARDA

ZO ZIJN WIJ NIET

Roman

*Er was in ons huis een wereld van verlangen,
geluk, pijn en verdriet gegroeid, in hun
kamers waarin ze verzamelden wat ze mee
zouden nemen, hun herinneringen.*

RUTGER KOPLAND

Uit: *'Dit Uitzicht' – Vertrek van dochters*

1954-1955

Ooit lag hier een meer. Een ‘war meer’, een ‘ondiep meer’. Het is leeggelopen toen de kanaalgravers het Oranjekanaal aanlegden. Het veranderde in een moeras, een stinkende zompige vlakte, en viel uiteindelijk helemaal droog. Wat bleef was een lichte glooiing in het landschap, en een pad langs de vroegere oostoever, het Warmeerpad.

In de zwarte aarde geven verticale vurenhouten latjes met dunne touwtjes aan hoe de lijnen dienen te lopen. Geknielde stratenmakers leggen de klinkers in visgraten. Putgravers dekken de nieuwe putten af met ijzeren deksels. Langs de straten verrijzen lantaarnpalen. De rijtjes doorzonwoningen worden zichtbaar, niet recht tegenover elkaar, maar speels over de vlakte verdeeld. Waar mogelijk blijven houtwallen met struikgewas en oude eiken gespaard, en tussen de woonblokken komen speeltuinen met schommels, wippen en zandbakken. De scholen staan er al: de Groen van Prinsterschool voor de protestants-christelijken, de b.l.o.-school voor de verstandelijk gehandicapten, school Zeven, school Acht en school Een voor degenen die zonder godsdienstige richting zijn, de Pius x-school voor de katholieken. En de kerken: de katholieke kerk naar klassiek Italiaans model, de gereformeerde kerk ‘het Ichthus’ en het hervormde wijkcentrum, d’Zeihuuy, modern en

multifunctioneel. Het wordt een ruime en groene wijk, die ‘Warmeer’ gaat heten.

Als de wijk klaar is zullen kinderen rond de putten hurken om steentjes door de deksels te gooien en te luisteren naar de plons waarmee ze door het ondergrondse wateroppervlak vallen en in de geheimzinnige diepte verdwijnen. Een kleine jongen zal zijn benen om een lantaarnpaal slaan en zich als een lenige aap naar boven werken, helemaal tot aan de ronding bij de lamp. Daar zal hij aan zijn apenarmen heen en weer bungelen boven schreeuwende vrouwen die bang zijn dat hij zal vallen en al zijn botten zal breken, en barse mannen die roepen dat hij er onmiddellijk uit moet komen omdat er anders wat zwaait. De putten zullen het water afvoeren, bijna al het water dat uit de samengepakte wolken boven de nieuwe wijk zal vallen. Alleen niet op de plek waar vroeger het meer lag. Daar blijft een laagte die bij zware buien onderloopt.

Op zondagmiddagen komen de mensen uit de omliggende dorpen en buurtschappen naar de bouw. Jonge mannen en vrouwen met kinderen voor op hun fiets, kinderen in kinderwagens, kinderen aan de hand, kinderen in hun buik of het verlangen naar een kind in hun ogen. De mannen wijzen. ‘Kijk, hier komt de voordeur.’ Ze balanceren op de fundering: ‘Dit wordt de kelder en hiernaast komt straks de trap, een trap met een overloop wordt het, met boven drie slaapkamers, een voor ons, een voor de jongens en een voor de meisjes, en daar’ – een arm tekent een rechthoek tegen de hemel – ‘een groot raam en hier een deur naar de tuin.’ De vrouwen lopen er te dromen over het echte leven dat zal beginnen zodra het nieuwe huis klaar is, het moment waarop er eindelijk een punt kan worden gezet achter het inwonen, het zich behelpen met de krap bemeten ruimte, de ogen van ouders die altijd meekijken, de krakende bedden aan

de andere kant van de met linnen betengelde wanden, de woorden die er vaker vallen dan hun lief is.

Nr. 1 – M.G. Hut

‘Met een beetje geluk krijgen we dit huis, op de hoek van de Veenstraat, aan één kant helemaal vrij en met een grote tuin.’ Hij heeft een arm om haar heen geslagen en drukt haar even tegen zich aan. Zij knikt. Ze loopt door de deur die er nog niet is, ze snuift de prikkelende geur op van vochtige voegen, voelt onder haar zolen het ruwe beton, zand en gruis. Haar man bekijkt de kozijnen, zijn duim glijdt over het profiel, ze hoort hem zeggen: ‘Mooi werk.’ Ze ziet al hoe de zon in de ochtend de kamer aan de straatkant zal binnenkomen en het huis pas laat in de avond aan de tuinkant zal verlaten om achter de es onder te gaan. Ze ziet zichzelf in de kamer zitten, de kinderen naar bed, zij en Mannus bij hun eigen eettafel met een kop koffie. In de late avondzon verzamelt ze de schepjes en emmertjes, veegt het zand rond de zandbak aan, maakt nog een rondje langs de borders, bukt zich om een paar bloemen te plukken voor in het kleine bruine vaasje op de salontafel.

Nr. 3 – A.A. Brokman

Er stopt een auto op de hoek van de Bies- en de Veenstraat. Een jonge man stapt uit. Zwart haar, lichtgrijze broek, zwarte schoenen, een zwart colbert en een wit overhemd. Aan de andere kant verschijnt uit het geopende portier eerst een zwarte schoen met een bandje over de wreef en een hak, dan een been in nylon met

naad en daarna de rest van een jonge vrouw: een wijde rok, een blouse, een lichtblauw vest dat los over de schouders ligt, een kettinkje met een gouden kruisje, donkere wenkbrauwstrepen, een kortgeknipte pony en halflang haar met krul. Ze heeft een klein zwart tasje in haar ene hand en een riem in de andere, waaraan, na enig trekken, een zwart-witte hond tevoorschijn komt: korte poten, half geknotte staart rechtop, hangende oren. Een onbekend ras. De man loopt voorop, zij wankelt op haar hakken achter hem aan. De hond blaft en piest op de hoek van de in aanbouw zijnde huizen. Ze verdwijnen alle drie in het tweede huis aan de oneven kant van de straat.

~

Nr. 5 – A.B.M.J. Feltrop

Op maandagochtend, precies op het moment dat de werkmannen uit de bouwkeet komen, loopt Feltrop het terrein op, kleine driftige passen, korte afgemeten gebaren. Het gaat over dat huis op de hoek, nee, niet op de hoek met de Biesstraat, niet nummer één, ook niet het huis daartegenover, nee, aan het andere eind van de straat, op de hoek met de Rietstraat, daar krijgen de twee hoekhuizen aan de zuidkant een serre. Hij heeft wel belangstelling. Uit zijn binnenzak diept hij een pakje North State op. Of ze er ook een willen. De mannen knikken. Feltrop geeft vuur. Na het eerste inhaleren, in de witte rook die tussen hen opstijgt, knikken ze nog een keer. ‘Feltrop,’ zegt Feltrop, ‘Aaldert Feltrop. Van Veendorp.’ Ze lopen zuidwaarts de straat uit, de zon die net boven het denbos is opgekomen beschijnt de zijkant van hun gezichten.

~

Nr. 7 – H. Tatipatta

Het is niet echt koud, het heeft nog niet eens gevroren, de winter is zachter dan normaal. Vier mensen, twee grote en twee kleine, in dikke winterjassen, met mutsen en capuchons op, wanten aan, lopen over de Waterkersweg. Hun jassen zijn ouderwets, de mutsen en de wanten passen niet bij elkaar, onder de winterjas draagt de vrouw een lange rok. In de schaduw van hun capuchons gaan donkere gezichten schuil. Ze zijn met de bus gekomen en uitgestapt op het busstation. Vanaf daar moesten ze lopen. Er rijden nog geen bussen naar de nieuwe wijk. De grootste jongen heeft gerend, is gestruikeld, gevallen, de vader heeft hem opgetild, zijn knieën afgeveegd, de moeder heeft gezegd dat hij rustig moet lopen, hij moet uitkijken, er kan een brommer of misschien wel een auto aankomen. Ze heeft de kleine jongen stevig aan de hand. Waar ze wonen, sinds ze hier zijn, zijn geen doorgaande wegen, de wereld van de kinderen is één groot speelterrein met bomen, gras, verstopplekken en voetbalveldjes. Ze zijn geen verkeer gewend. Ze slaan de hoek om, de Veenstraat in. De kap zit op de huizen, een boom vastgesjord op de nok. Ze blijven staan voor het huis dat over een tijdje een wit emailen bordje met het zwarte cijfer zeven zal krijgen. De man wijst door het raam naar de achterkant, de vrouw knikt. Ze lopen langs het huis met de serre, slaan rechtsaf het smalle pad in, komen achter de nieuwe schuren, steken het zwarte zand over dat straks hun tuin gaat worden. De man meet met grote passen, eerst van achter naar voor, dan van links naar rechts, de oppervlakte van de grond. De grootste jongen rent met hem mee. De man haalt een stukje papier en een potlood uit zijn jaszak, schrijft iets op. De vrouw, met de kleine jongen op de arm, staat met haar neus tegen het grote raam van de kamer, het glas is net in de sponningen gezet, de bovenkant van hel-

der glas, de onderkant van stevig draadglas. Ze ruikt de scherpe geur van stopverf, de jongen peutert een stukje los en rolt er een balletje van. De vrouw kijkt dwars door het huis heen naar de straat en de huizen aan de overkant, en ook door die huizen kan ze kijken, naar de tuinen die daarachter liggen, en ver daarachter kan ze zelfs de bossen zien. Ze loopt naar de achterdeur, er zit nog geen klink op, ze duwt hem open, gaat naar binnen in wat straks de bijkeuken zal worden. Daarnaast de keuken, daarachter de gang met de trap en de voordeur met geribbeld glas. Ze zet het kind op de grond: 'Hier blijven, niet naar boven.' Haar man meet de ruimte om het huis, zij meet de ruimte daarbinnen. Ze zullen hier niet lang blijven, het is maar voor tijdelijk.

Op straat loopt een echtpaar voorbij. Hollandse mensen met Hollandse gezichten. Hij heeft een arm om haar heen geslagen, onder haar jas bolt haar buik. Ze steken hun hand op, ze knikken, zij groet terug: een lichte buiging door haar knieën, hoofd geneigd, ogen neergeslagen en haar mond in een glimlach.

'Je hoeft niet te buigen.' De stem van haar man achter haar. Ze weet het, maar het gaat vanzelf.

~

Nr. 4 – K. Dubbelboer

'Die zijn niet van hier.'

Hij knikt. 'Wij ook niet.'

'Nee.'

'Zal wel wennen zijn.'

'Voor hen?'

'In een nieuwbouwwoning.'

‘Voor ons ook.’

‘Ik ben benieuwd wie er naast ons komen.’

‘Ik ben benieuwd wie er op het kleine kamertje komt.’

‘Arend als het een jongen wordt, José als het een meisje is.’

‘Een meisje,’ zegt hij. ‘Ik denk een meisje.’

Nr. 8 / Nr. 9 – B. Gerding / E.A.J. Gerding

De zon is verdwenen, over de es waait een ijskoude wind, de gevoelstemperatuur ligt ver beneden nul. Er is niemand te bekennen op de bouwplaats, er wordt niet gewerkt, de bouwvakkers hebben vorstverlet. Uit de richting van de grens komen drie fietsers. Twee vrouwen en een magere man. Ze zetten hun fiets tegen de oude eiken die het bouwterrein aan de noordkant begrenzen. Een paar kraaien en kauwen vliegen verstoord op. Het klappen van hun vleugels en hun schreeuw verdwijnen in de verte, waar het donker van de nacht al boven het glooiende land hangt. De drie lopen de Veenstraat in. De vrouw voorop heeft wit haar dat onder haar gebreide muts uit piekt. Ze heeft de kraag van haar donkere mantel opgezet, haar schouders opgetrokken, haar handen verborgen in de zakken van haar jas. Ze loopt met grote stappen, te groot haast voor een vrouw. De magere man en de andere vrouw volgen, kouwelijk gearmd zoeken ze beschutting bij elkaar. Aan het einde van de straat blijven ze staan. De vrouw met het witte haar verdwijnt in het linkerhuis, de magere man en de vrouw in het rechter. Na een tijdje komen ze weer tevoorschijn, steken over, kruisen elkaar midden op straat en verdwijnen zonder te spreken in het andere huis. Het zijn de huizen met een uitbouw aan de kopse kant, van

hout en glas, een serre. Boven op die serre komt een plat dak, met een hek eromheen. Vanuit de slaapkamer kan je zo naar buiten stappen.

Nr. 2 – G. Jalvingh

Een vrouw op een fiets, twee emmers aan het stuur, bolle fietstassen en onder de grijze rubberen snelbinders een bezem en een ragebol. Ze zet haar fiets tegen de lantaarnpaal, stampst haar koude voeten op het tegelpad, trekt onderwijl haar gebreide wanten uit en zoekt in haar mantelzak de sleutels. Er staan ijsbloemen op het ribbelglas van de voordeur. Ze gaat naar binnen, loopt de gang en de keuken door, opent de achterdeur. Dan rijdt ze haar fiets achterom, tussen de rode bakstenen schuren door, manoeuvreert hem over de hard bevroren kluiten door de achtertuin. Er moet nog een pad worden aangelegd van de schuur naar de achterdeur, en een plaatsje waar ze de trapleer op kan zetten als ze de ramen wast. Ze zet haar fiets tegen de achtergevel, maakt met koude stijve vingers de leren riempjes van de fietstassen los en draagt de spullen naar binnen. Het huis ruikt naar verf en nieuwe vloerbedekking, de oliekachel is geïnstalleerd. Om tien uur komt er iemand om de kachel af te stellen, om te kijken of hij waterpas staat en om haar uit te leggen hoe ze hem moet branden. Ze zal hem hoog opstoken zodat de ramen kunnen ontdooien, ze zal de deur naar de gang en de keuken openzetten zodat de warmte het hele huis kan doortrekken. In de keuken draait ze de warmwaterkraan open, de geiser boven de gootsteen slaat met een plof aan, de vlammetjes lichten blauw op. Meester had het al gezegd, alles is aangesloten, alles doet het. Ze zet een emmer

in de gootsteen en houdt haar koude handen onder de warme
straal.

~

Nr. 6 – M. Zaligman

Regen en harde wind, het dekzeil over een restant bouwma-
teriaal is losgewaaid en klappert oorverdovend. Het is maart,
maar het voorjaar is nog in geen velden of wegen te bekennen.
In de huizen, die nu allemaal bewoond zijn, hebben de mensen
de lampen aangedaan en de kachels opgestookt.

Een man met een koffer loopt de straat in. Hij draagt een
lange donkere regenjas en een hoed. Zijn gezicht is niet te zien.
Zijn hoofd en zijn rug zijn gebogen. Het is een kleine man.
Een kleine man met een koffer. Hij kijkt niet op of om, loopt
het pad op van het huis met nummer zes, zet de koffer in het
portiek, haalt een sleutel uit zijn jaszak, opent de voordeur en
draagt de koffer het huis in.

~